

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота магістра

з теми: **«РОЗВИТОК ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПРОГУЛЯНОК»**

Виконав: здобувач 2 курсу,
групи DO1-M23,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(денна форма здобуття освіти)
Капітанчук Іван Андрійович

Керівник: **Гордійчук М С.,**
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Лазарович Н. Б.,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПРОГУЛЯНОК	7
1.1. Розвиток просторових орієнтувань в природному довкіллі	7
1.2. Особливості розвитку просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку в процесі щоденних прогулянок	14
1.3. Пішохідна прогулянка як засіб всебічного гармонійного розвитку дитини старшого дошкільного віку	18
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПРОГУЛЯНОК	39
2.1. Аналіз сучасних досліджень з проблеми організації пішої прогулянки в закладі дошкільної освіти	39
2.2. Методика організації піших прогулянок для розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників	41
2.3. Дослідження якості засвоєння дітьми старшого дошкільного віку способів орієнтування	52
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Завданням сучасної дошкільної освіти є розвиток здорової, творчої, всебічно розвиненої, компетентної особистості. На сучасному етапі в контексті компетентнісної підходу та використання інноваційних технологій до усебічного розвитку дошкільника реалізуються європейські тенденції. Дитина-дошкільник виступає суб'єктом пізнавальної діяльності, про що свідчить законодавча нормативна база, та скеровує педагога на застосування діяльнісного підходу. Використання різних видів дитячої діяльності в ЗДО спрямоване на вирішення завдань за освітніми напрямками Базового компоненту дошкільної освіти [1] та сучасних програм виховання та розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля»: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина у природному довкіллі», які реалізуються в роботі з дітьми старшого дошкільного віку через розвиток довільності психічних й пізнавальних процесів; вміння оперувати чуттєвими уявленнями, враженнями та судженнями в процесі різноманітних видів діяльності з дітьми.

Організація сучасного простору передбачає врахування закономірностей розвитку дитини. Воно повинно бути раціональним, комфортним, динамічним, безпечним; забезпечувати активність і позитивно-емоційне навантаження на дитину, розвиток її здоров'язберезувальних навичок. Відтак, різні аспекти проблеми розвитку просторових орієнтувань досліджували: Л. Березовська [3], О. Брежнєва [13], Н. Воловик [14], Н. Голота [19; 20; 21], А. Сазонова [27], О. В. Коваленко [30], К. Щербакова [68] та ін.

Аналіз наукових джерел свідчить, що питання організації піших прогулянок в закладі дошкільної освіти привертає сьогодні увагу як українських так і зарубіжних дослідників: Н. Бакуліна [2], Г. Беленька [5], О. Гнізділова [16], Л. Лохвицька [35], М. Машовець [5], Н. Миськова [40],

О. Михальчук [41], П. Салберг [55]). Вони акцентують увагу на дієвості та значення піших прогулянок на свіжому повітрі для дітей дошкільного віку, які дозволяють зміцнити та загартувати організм дитини; забезпечують довільність психічних процесів в різних видах діяльності.

Дошкільне дитинство – це період інтенсивного сенсорного розвитку. Сенсорний розвиток, з одного боку, є фундаментом загального психічного розвитку дитини, з іншого – має самостійне значення, оскільки повноцінне сприйняття необхідно для успішного навчання дитини в ЗДО і школі, і для багатьох видів діяльності. Однією з найважливіших і складних складових сенсорного розвитку є розвиток сприйняття простору.

Сприйняття просторових відношень і орієнтацій людини в просторі є однією з найскладніших форм сприйняття. Недостатньо сформоване просторове сприйняття до кінця дошкільного періоду викликає труднощі у вивченні математики, письма, читання в початковій школі, ускладнює пізнавальну діяльність дитини. Вивчення закономірностей розвитку просторового сприйняття необхідно для правильної організації пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку і систематизації знань, так як саме в дитинстві закладаються основні поняття просторових відносин, які будуть удосконалюватися протягом усього життя. Необхідно цілеспрямовано розвивати дитяче сприйняття простору. Однак на практиці це завдання сенсорного розвитку часто недооцінюють. З огляду на важливість розвитку просторового сприйняття для психічного розвитку дитини в цілому, в цей час актуальне вдосконалення старого і пошук нових форм, засобів і методів розвитку колірної сприйнятливості.

Розвиток сприйняття в дошкільному віці включає в себе два взаємопов'язаних процеси: засвоєння загальноприйнятих сенсорних стандартів, що виникли в ході культурно-історичного розвитку людства і використовуються людьми як зразки, за допомогою яких встановлюються і позначаються ті чи інші властивості і відносини; і оволодіння новими перцептивними діями. У дошкільному віці зорове сприйняття стає домінуючим

при знайомстві з навколишнім середовищем; освоюються сенсорні стандарти і перцептивні дії; поліпшуються всі властивості сприйняття – цілісність, структурованість, сталість, осмисленість; підвищується цілеспрямованість, планованість, керованість, усвідомленість сприйняття; Встановлюється взаємозв'язок сприйняття з мовленням і мисленням, інтелектуалізується сприйняття [1].

Здійснений аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що проблеми розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок мало досліджені. Актуальність теми дослідження, її практико-орієнтованість зумовили вибір теми кваліфікаційного дослідження: *«Розвиток просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок»*.

Мета роботи – узагальнити практичний досвід, теоретично обґрунтувати, проаналізувати ефективність розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок та експериментально перевірити дієвість запропонованої методики.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати проблематику дослідження в психолого-педагогічній і науково-методичній літературі та у працях зарубіжних дослідників.
2. Проаналізувати особливості розвитку просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку в процесі щоденних прогулянок.
3. Охарактеризувати організаційно-методичні підходи до організації пішої прогулянки як ефективного засобу розвитку просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку.
4. Розробити зміст прогулянок із розвитку просторових орієнтувань у дітей шостого року життя.
5. Експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.

Об'єкт дослідження: процес розвитку просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: методи розвитку просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку під час пішої прогулянки.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з досліджуваної проблеми, проектування результатів і процесів їх досягнення на різних етапах пошукової роботи; емпіричні – методи збору інформації: бесіди, анкетування, спостереження, узагальнення передового педагогічного досвіду, вивчення педагогічної документації, педагогічний експеримент для перевірки ефективності впровадження розробленої моделі; статистичні – ранжування, математична і статистична обробка отриманих упродовж дослідження результатів педагогічного експерименту.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у спрямованості результатів дослідження на удосконалення процесу розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок у закладі дошкільної освіти.

Базою дослідження були заклад дошкільної освіти №30 Кам'янець-Подільської міської ради та заклад дошкільної освіти №15 Кам'янець-Подільської міської ради

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на конференціях різних рівнів.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 1 науковій публікації.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблематики дослідження дозволив зробити наступні висновки:

1. Аналіз філософських, психологічних і педагогічних досліджень, а також законодавчих документів підтверджує, що розвиток просторових орієнтацій у дітей старшого дошкільного віку є важливим аспектом дошкільної освіти. Вчені довели, що процес формування сприйняття та просторових відношень триває протягом усього життя. У сприйнятті простору дитиною ключову роль відіграють різні аналізатори та рухові відчуття. Встановлено, що природний простір є потужним чинником розвитку особистості дошкільника. Активна взаємодія дитини з природним середовищем сприяє успішності її пізнавальної діяльності та задоволенню пізнавальних потреб. Якісний розвиток просторових уявлень у дитини є умовою для ефективної діяльності дошкільника.

Після аналізу понять «простір» і «просторові уявлення» ми спробували визначити, що таке «розвиток просторових орієнтацій». На нашу думку, це процес активних дій у природному середовищі, який дозволяє старшій дошкільнику аналізувати навколишній простір, визначати своє місце серед інших, а також розуміти положення предметів у просторі та їх величину (авторське визначення). Орієнтування в просторі відбувається через два способи: мислення та запам'ятовування точок відліку. Встановлено, що основою орієнтування є відчуття та сприймання, які сприяють здобуттю дитиною компетенцій. На шостому році життя дитина повинна вміти аналізувати обмежений простір, сприймати його та активно діяти в межах площини.

2. Дослідження показують, що з віком дитина отримує все більший і

глибший досвід пізнання оточуючої дійсності, що сприяє розвитку її життєвого досвіду та змінює ставлення до реальності. При належній організації навчального процесу діти шостого року життя здатні орієнтуватися у просторі від будь-якого предмета з вільним розташуванням точки, що покращує їх сприйняття простору.

3. Основні принципи формування уявлень про простір у дітей шостого року життя включають послідовність, синтез чуттєвого та логічного, а також врахування індивідуальних особливостей. Основними засобами орієнтування в просторі є пізнавальна та рухова активність, а також розвиток умінь орієнтуватися в середовищі. Основні методи включають активну пізнавальну діяльність дитини (організація піших прогулянок), спостереження, дидактичні ігри та вправи. Завдання вихователя полягає в тому, щоб допомогти дитині засвоїти просторові відношення, зв'язки та розвинути здатність застосовувати набуті знання в природному середовищі. Орієнтаційні вміння покращують мовлення дитини та виявляють змістові зв'язки між предметами. Прогулянки на свіжому повітрі є важливим фактором для збереження та зміцнення здоров'я дитини, слугуючи доступним засобом загартування та формування навичок здорового способу життя.

4. Розроблений зміст прогулянок представляє собою інтеграцію різних видів діяльності, методів і засобів, що реалізується поетапно. На кожному етапі передбачена індивідуалізація процесу. Структура прогулянки є варіативною і спрямована на загальне оздоровлення та розвиток дитини шостого року життя. Послідовність структурних компонентів змінюється відповідно до інтересів дітей, пори року, попереднього змісту діяльності та цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти : нова редакція / О. М. Байер та ін. ; наук. кер. Т. О. Піроженко. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богуш А Прогулянки містом з розвагами та корисними порадами. Київ : Генеза, 2021. 16 с.
3. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навч. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 252 с.
4. Бессарабова О. В. Використання дидактичних ігор для покращення зорово-просторового орієнтування в слабзорих дітей дошкільного віку. Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. 2016. № 2. С. 83-90.
5. Беленька Г., Машовець М. Прогулянка – час яскравих вражень, активності й пізнання. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2018. № 6. С. 52-60. (
6. Беленька Г., Товкач І. Як весело й цікаво підготуватися до прогулянки. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2018 № 5. С. 24-29.
7. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
8. Білоконна Н. І., Бадіца М. В. Дидактичні умови активізації пізнавальної діяльності дитини-дошкільника. Педагогіка вищої та середньої школи / гол. ред. проф. Буряк В. К. Кривий Ріг: КДПУ, 2006. Вип.14. С. 316-321.

9. Білоконна Н. І., Бадіца М. В. До проблеми пізнавальної діяльності дитини-дошкільника. Педагогіка вищої та середньої школи / гол. ред. проф. Буряк В. К. Кривий Ріг: КДПУ, 2006. Вип.15. С. 426-432.
- 10.Бобренко І. В. Здоров'язберігаючі та здоров'яформуючі освітні технології в процесі розвитку просторового орієнтування дошкільників з розумовою відсталістю. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Київ, 2015. Вип. 8. С. 26-34.
- 11.Бобренко І. В. Організація просторово-предметного компонента освітнього середовища як одна з умов розвитку просторового орієнтування дошкільників з обмеженими розумовими можливостями. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Київ, 2013. Вип. 4 (1). С. 120-127.
- 12.Бобренко І. Рухливі ігри як засіб інтенсифікації розвитку просторового орієнтування старших дошкільників із порушенням розумового розвитку. Особлива дитина: навчання і виховання. Київ, 2015. № 3. С. 58-64.
- 13.Брежнєва О. Г. Математичний розвиток дошкільників: теорія і технологія : монографія. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 481 с.
- 14.Воловик Н. І. Формування здібності до орієнтації у просторі дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору.
<https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-12/08vnifvi.pdf>
- 15.Вчимося орієнтуватися в просторі.
<https://childdevelop.com.ua/worksheets/2586/>
- 16.Гнізділова О. А. Дошкільна освіта в Фінляндії: компаративний аналіз. Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі. Полтава, 2019. №3. С. 5-12.

- 17.Голота Н. М. Довкілля як засіб пізнання дитиною дошкільного віку простору та часу. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Теорія і практика навчання та виховання. Київ, 2018. № 29. С. 45-51.
- 18.Голота Н. М. Ознайомлення з простором та часом як передумова розвитку творчості в дошкільному дитинстві. Молодий вчений. 2017. №3.2. С. 93-97.
- 19.Голота Н. М. Просторово-часові уявлення як основа життєвої компетентності дитини дошкільного віку. Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 квіт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 82-92.
- 20.Голота Н. М. Специфіка відображення просторово часових уявлень дітьми дошкільного віку в зображувальній діяльності.
- 21.Голота Н. М. Сучасні проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з простором та часом. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, 2015. Вип. 2(46). С. 219-227.
- 22.Грицишина Т. Формування у старших дошкільників вмінь орієнтуватися на місцевості у процесі ознайомлення з рідним краєм. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Київ, 2017. Вип. 2. С. 58-64.
- 23.Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>
- 24.Десять зимових занять на свіжому повітрі для дошкільнят : поради. <https://childdevelop.com.ua/articles/develop/9848/>
- 25.Довженко З. П. Орієнтування в просторі. <https://defectologua.wixsite.com/dovzhenko/oriyentaciya-u-prostori>
- 26.Завдання і методика: навчання дітей орієнтування в просторі. <https://defectologua.wixsite.com/dovzhenko/oriyentaciya-u-prostoriii>
- 27.Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей

- дошкільного віку : навч. посіб. / авт. та уклад. А. В. Сазонова. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 248 с.
28. Каменщук Т. Д. Особливості формування просторових уявлень як однієї із складової психічної діяльності дітей в нормі та порушенням у розвитку. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 3. С. 332-344.
 29. Кібальна К. О., Попович С. С. Особливості просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв, 2015. № 2. С. 7 -77.
 30. Коваленко О. В., Березна Ю. В. Теоретичні основи формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 37. С. 342-344.
 31. Комісарик М., Чуйко Г. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : підручник. Чернівці : Книги - ХХІ, 2013. 484 с.
 32. Кондратенко С. Особливості розвитку просторових уявлень у дітей глибоким порушенням зору раннього віку.
<https://defectologua.wixsite.com/dovzhenko/oriyentaciya-u-prostori>
 33. Кондратенко С. Стан сформованості навичок просторового орієнтування у молодших дошкільників з порушеннями зору. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Київ, 2012. Вип. 3 (1). С. 65-70.
 34. Кондратенко С. Теоретичний аналіз проблеми просторового орієнтування дошкільників із порушеннями зору. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Київ, 2011. Вип. 2. С. 90-97.
 35. Лохвицька Л. Дошкільна освіта Фінляндії: погляд з середини. Дошкільне виховання. 2017. № 6. С. 13-16.
 36. Майданюк А. Травнева роса - користь та краса! Заняття спостереження

- на свіжому повітрі для середньої та старшої груп. Дошкільне виховання. 2013. № 5. С. 32-33.
37. Матвеева Н. О. Формування навичок просторового орієнтування у першокласників з мовленнєвими порушеннями засобами гри. *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2022. Вип. 207. С. 231-234.
38. Методика формування просторових уявлень.
https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1042193/mod_resource/content/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%83%D1%8F%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%8C.pdf
39. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти 2023/2024 н. р. : Лист МОН від 21.08.2023 р. №1/12490-23.
40. Миськова Н. Травневі свята на свіжому повітрі: ідеї з-за кордону. Методична скарбничка вихователя. 2021. № 4.
41. Михальчук О. О. Система дошкільної освіти в республіці Польщі. Черкаси, 2020. 91 с.
42. Мозолюк-Коновалова О. М. Формування просторового орієнтування у дошкільників у процесі образотворчої діяльності. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 4. С. 244-251.
43. Нестеренко Т. В. Організація прогулянок у дошкільному закладі: цікаво та безпечно. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації. Кривий Ріг, 2019. Вип. 8. Ч. 2. С. 85-91.
44. Оздоровчий туризм як засіб покращення здоров'я та рухової активності

- дітей старшого дошкільного вік. <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/2.-Turyzm.pdf>
45. Організація прогулянки в ЗДО. Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 463 Харківської міської ради.
 46. Осиченко Г. О. Історичні передумови формування і розвитку пішохідно-прогулянкових просторів міста. Містобудування та територіальне планування. Київ, 2015. Вип. 58. С. 372-379.
 47. Орієнтація в просторі. <https://vseosvita.ua/library/orientuvannia-v-prostori-v-hori-vnyzu-poniattia-odyn-bahato-594108.html>
 48. Осиченко Г. О., Кондращенко О. В. Особливості проектування пішохідно-прогулянкових просторів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ. 2017. Вип. 47. С. 319-326.
 49. Осиченко Г. О. Принципи організації системи пішохідно-прогулянкових просторів міста. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2015. Вип. 40. С. 260-267.
 50. Петрушенко В. Л. Філософія : Короткий навчальний словник : терміни та поняття. Львів : Магнолія 2006, 2009. 148 с.
 51. Про дошкільну освіту: Закон України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
 52. Перконос К. На прогулянку. Київ : Видавництво «Каламар», 2023. 16 с.
 53. Проводимо тематичні прогулянки в дитячому садку: три пам'ятки для педагогів. Працюємо з вихователями. Організовуємо літні прогулянки з дітьми. <https://dnz34.edu.vn.ua/wp-content/uploads/2023/05/tematychni-progulyanky.pdf>
 54. Просторова орієнтація — запорука успішного навчання <http://lebidka.com.ua/news/a-312.html>
 55. Салберг П. Фінські уроки 2:0. Чого може навчитися світ з освітніх змін у

Фінляндії / пер. з англ. А. Р. Шиян ; наук. ред. Р. Б. Шиян. Харків : Ранок, 2017. 240 с.

56. Секрети часу : навчально-методичний посібник.
<https://dnz6.edu.vn.ua/dosyagnennya-zakladu/446-2019-11-08-08-30-56.html>
57. Система роботи по формуванню просторового орієнтування у дітей.
http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=2106
58. Стаєнна О. Аналізуємо педагогічні ситуації та виправляємо помилки в організації зимових прогулянок. Працюємо з вихователями. Зимова прогулянка. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2022. № 12. С. 12-17.
59. Сторожева В. В. Формування у дошкільників просторових уявлень.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/9675>
60. Терещенко І. Чим зайняти дітей під час прогулянки на природі: поради батькам. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 7. С. 59-64.
61. Тіназова А.О. Особливості формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.
<https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/8400?mode=full>
62. Тітаренко С., Дихал Є. Засоби підвищення рухової активності у дітей старшого дошкільного віку в процесі проведення туристичних прогулянок. Нова педагогічна думка. 2013. № 4. С. 207-209.
63. Федченко С. Біля годівниці. Прогулянка-спостереження для дітей середнього та старшого дошкільного віку. Дитячий садок. 2014. № 24. С. 50-52.
64. Формування навичок орієнтуванню у просторі у дітей 5-6 року життя.
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4914/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>.

[pdf](#)

65. Черкасова Ю. М. Розвивальні прогулянки в ДНЗ для дітей 4-6 років : метод. посіб. Харків : ВГ «Основа», 2016.
66. Черкесова З. Організація та проведення прогулянки в ДНЗ. Дитячий садок. 2014. № 4. С. 16-23.
67. Чопик Л. Корекційне навчання просторового орієнтування старших дошкільників зі зниженим зором. Особлива дитина: навчання і виховання. Київ, 2015. № 4. С. 87-93.
68. Щербакова К. І. Методика формування елементів математики в дошкільників : навч. посіб. Київ : Видавництво Європейського університету, 2005. 392 с.